

Timpul Paștilor

Un studiu pentru dialogul dintre credință și rațiune

Ion MACRI¹

Moto
*Jésus-Christ est l'objet de tout, et le centre où tout tend.
Qui le connaît, connaît la raison des choses.
Blaise Pascal, Pensées 556*

Abstract

This paper is an echo of the Romanian programme “Dialogue between science and religion” that was conceived as an attempt towards unity. Knowledge of astronomy, history and theology allows scientists and theologians alike to rigorously establish the date for the Easter celebrations. Hence the idea that, at the beginning of the 3rd millennium of the Christian era, the acceptance of these dates for Easter would constitute a first step towards the fulfillment of the mutual desiderate for Christian unity. This paper endeavours to explain that Easter depends on both time and place. There is a time for Easter specific to every place on Earth – in the northern hemisphere as well as in the southern hemisphere. Spring is the time of Easter, a beginning, a spiritual renewal.

Keywords: Pesah, Easter, time, spring, calendar, astronomy, algorithm, faith, reason, Jesus Christ

Introducere

Această lucrare, o sinteza a cercetărilor întreprinse de autor², este un demers pentru unitatea creștinilor. Ea are la bază dialogul dintre știință și

¹ Conferențiar dr. ing. Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, email: imacri@yahoo.com

² Inițial, tema Datei Paștilor a fost tratată de autor în cadrul programului național Știință și Ortodoxie, Cercetare și Educație, inițiat de fizicianul Basarab Nicolescu, membrul de onoare al Academiei Române, desfășurat în România în cadrul Asociației pentru Dialogul dintre Știință și Teologie din România în anii 2007–2009, sub patronajul Academiei Române și al Patriarhiei Române, program finanțat de Fundația Templeton din SUA.

teologie, care fortifică în mod natural ideea de unitate. Cunoștințele astronomice, istorice și teologice permit oamenilor de știință și teologilor să stabilească în mod riguros data Paștilor și de aici ideea că, la începutul celui de al treilea mileniu al erei creștine, înțelegerea între creștini pentru adoptarea unui timp universal al Paștilor, un timp al primăverii pe întregul Pământ, un timp al reînnoirii spirituale pentru toți, ar fi un nou și hotărât pas spre împlinirea marelui ideal de unitate creștină: ideal de unitate în diversitate și de bună înțelegere.

1. Repere Teologice

1.1 Semnificația Paștilor

Cuvântul Paști³ provine de la cuvântul Pesah, ebraic פסח care înseamnă trecere. Este trecerea Domnului, cu sacrificiu de sânge, ca oamenii să poată trece de la robie la libertate, să trăiască împlinind legământul cu El și legea care îl implică. Este sărbătoarea libertății. Semnificația profundă a acestui cuvânt se revelează treptat în istoria mântuirii oamenilor și este păstrată în Vechiul și în Noul Testament⁴.

În Vechiul Testament, Paștile, trecerea Domnului s-a făcut văzută prin ieșirea și conducerea poporului lui Israel, prin mâna lui Moise și a lui Aaron, din robia Egiptului, în Canaan, țara promisă de Dumnezeu patriarhilor Abraham, Isaac și Iacob. Pentru a se elibera, în seara dinaintea plecării, în fiecare familie s-a jertfit un miel, jertfă pascală, care a salvat viața întâilor născuți ai lui Israel. Egiptenii, pentru că s-au opus eliberării evreilor, au suferit zece plăgi, ultima, cea mai grea, fiind moartea întâilor lor născuți, de la oameni până la animale. În a cincizecea zi, după ce trecuseră în mod minunat, ca pe uscat, prin Marea Roșie în drumul lor spre Canaan, drum care avea să dureze patruzeci de ani, Domnul Dumnezeu a

³ Paști s. m. sg., Paște s. n. sg., Paști s. m. pl., (Sfintele Paști s.f. pl), DEX 1998, DOOM 2005. Nume propriu cu sens de plural, sărbătoarea are 7 zile la evrei și 8 zile la creștini, constituind octava Paștilor.

⁴ Lucien DEISS, *Célébration de la Parole*, Desclée de Brouwer, Paris 1964, 44; en.wikipedia.org/wiki/Passover, 2011.

făcut cu fiii lui Israel un legământ - numit azi Vechiul Legământ - și, prin Moise, a dat pe Muntele Sinai, în anii 1250 a. Chr., legea de viață pe pământ. Moise, luând cartea legământului, a citit în auzul poporului; iar ei au zis: Toate câte a grăit Domnul le vom face și le vom asculta! Poruncile Legii sunt rezumate în cele două table de piatră ale Decalogului, (*Ex* 3; 12; 24; *Ps* 76; 104).

În Noul Testament, Paștile, trecerea Domnului se vedește prin moartea pe cruce a lui Isus Nazarineanul și prin dumnezeiasca Sa Înviere a treia zi la Ierusalim, în anii 30: prin jertfa Sa oamenii capătă iertarea păcatelor și sunt conduși din robia pământească a celui rău, în Împărăția Cerurilor (cf. *Fap* 26, 18).

Isus, născut în Bethlehemul Iudeii, este Fiul Unul-Născut al Dumnezeului Celui Viu, Regele, Profetul și Mântuitorul lumii, Mesia cel așteptat: El a străbătut timp de trei ani Țara lui Israel, învățând și vindecând toată boala și toată neputința în popor (*Mt* 9, 35) și a primit de bunăvoie a lua locul mielului pascal pentru ca în sângele Său să se încheie Noul Legământ între Dumnezeu și oameni, care este legea iubirii scrisă pe tablele de carne ale inimii, (*2Cor* 3, 3). În a patruzecia zi de la Înviere, Isus s-a înălțat la cer, iar în a cincizeca zi Dumnezeu Tatăl L-a dăruit prin El pe Duhul Lor Cel Sfânt, care a coborât asupra apostolilor (*Fap* 1, 8) și apoi asupra tuturor celor ce cred în El. Preasfântul Duh de viață dător, Duhul cel Bun, Duhul Adevărului, Mângâietorul, dă oamenilor, începând cu Botezul creștin, prefigurată de trecerea poporului lui Israel prin Marea Roșie, puterea de a se întoarce la Dumnezeu, de a împlini învățătura Mântuitorului și de a duce Evanghelia Sa, ca martori, până la marginile pământului. Dumnezeul creștinilor este Unul: Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt.

Noul Testament în cel Vechi se ascunde, iar cel Vechi în cel Nou se descoperă.

Numele Isus înseamnă *Dumnezeu mântuiește*, în ebraică *יושי Iosua*, pronunțat și *Ieșua*; în greaca antică este *Ἰησοῦς, Iēsous*, pronunțat în greaca modernă *Iisus*, fiindcă η - anticul *eta* - se pronunță azi *ita*, la fel, în *Amen* și *Aleluia* se pronunță *Amin* și *Aliluia*. Mesia, semnificând *Unsul Domnului*,

este în aramaică משיח *Mašiah*, în greacă Μεσσίας, în latină *Messias*, transcris pentru creștini Χριστός, *Khristos*; în română este *Christos*, ortografiat azi *Hristos* sau *Cristos*; în latină, numele Său Sfânt este *Jesus Christus: Laudate Dominum omnes gentes ! (Ps 116)*.

1.2. Timpul Paștilor în Vechiul Testament

Timpul Paștilor ebraice este timpul ieșirii evreilor din Egipt, timp însemnat de seara primei Luni Pline a primăverii, în 14 Abib - lună numită Nisan după exilul babilonian. Sărbătoarea este poruncită și datată în cărțile Vechiului Testament:

În luna întâi, în ziua a paisprezecea a lunii, către seară, sunt Paștile Domnului. Iar în ziua a cincisprezecea a aceleiași luni este sărbătoarea azimei Domnului: șapte zile să mâncați azime. În ziua întâi a sărbătorilor să aveți adunare sfântă și nicio muncă să nu faceți. Timp de șapte zile să aduceți jertfă Domnului, și în ziua a șaptea iar e adunare sfântă; nicio muncă să nu faceți (*Lev 23, 5-8*).

Cel care nu ar ține Paștile, sufletul acela să se stârpească din poporul său, că n-a adus dar Domnului la vreme. Omul acela își va purta păcatul său (*Num 9, 13*).

Paștile se serbau în fiecare an după echinoxul vernal, data fiind determinată de rabini atât din considerente astronomice cât și climaterice, marcând trecerea iernii și venirea primăverii. Dacă primăvara întârzia, atunci se amâna sărbătoarea cu o lună, intercalându-se o a doua lună Adar înaintea lunii Nisan și anul devenea bisect. Pentru a afla data Paștilor, mai întâi se stabilea data Lunii Noi prin mărturia la Templul din Ierusalim a doi oameni care confirmau apariția cornului Lunii Noi după completa ei întunecare. După patrusprezece zile se contempla pe firmament Luna Plină care marca începutul sărbătorilor pascale⁵.

Luna, întocmită în veac și martor credincios în cer (Ps 88).

⁵ Saul LEEMAN, "Why Is Passover So Late in 1997?" *Jewish Bible Quarterly*, 25/1, Woden Australia 1997; <http://ccg.org/english/s/p.239.html>, 2013

*Cântați psalmi și bateți din timpane; cântați dulce din psaltire și din alăută!
Sunați din trâmbiță la răsărit de Lună Nouă, la Luna Plină în ziua cea
bine-vestită a sărbătorii noastre (Ps 80)⁶.*

1.3. Timpul Paștilor în Noul Testament

Timpul Paștilor creștine este timpul Învierii Domnului Isus Cristos. În Evangheliile se arată că patimile, moartea și Învierea Mântuitorului s-au petrecut în timpul Paștilor ebraice, care în acel an începeau sâmbăta.

Deci iudeii, fiindcă era ziua pregătirii (vineri), ca să nu rămână trupurile pe cruce, căci era mare ziua sâmbetei aceleia... (In 19, 31).

După ce a trecut sâmbăta, când se lumina de ziua întâi a săptămânii, a venit Maria Magdalena și cealaltă Marie ca să vadă mormântul...Iar îngerul, răspunzând, a zis femeilor: Nu vă temeți, că știu că pe Isus cel răstignit îl căutați. Nu este aici; căci s-a sculat precum a zis; veniți de vedeți locul unde a zăcut... (Mt 28, 1s).

Înfricoșătoarele suferințe, răstignirea și moartea pe cruce a Domnului se petrec în ziua pregătirii Paștilor sau Parascheva; Domnul se odihnește cu trupul în mormânt în Sâmbăta pascală și învie în prima zi a săptămânii, devenită ziua a opta, numită de atunci Duminica, ziua Domnului, *Dies Domini*. *Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea (Ps 117, 24)⁷.*

Blânda întrupare a Domnului Isus Cristos din preacurata Fecioară Maria, învățătura Sa luminoasă și dumnezeiasca Sa Înviere din morți sunt fundamentele credinței creștine.

---

⁶ Septuaginta, *Psalmi*, vol. 4/I, trad. Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Colegiul Noua Europă, Polirom, București 2006.

⁷ IOAN PAUL AL II-LEA, Scrisoarea Apostolică *Dies Domini*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1998.

Paștile creștine sunt precedate de patruzeci zile de post și apoi de Săptămâna Mare, semnificând timpul de încercare și durere al acestei vieți; sărbătoarea Paștilor, culmea anului liturgic, cuprinde Duminica Învierii Domnului și Săptămâna Luminată, semnificând viața care va veni, de veșnică seninătate și bucurie, cf. Sfântul Augustin (354-430) *Aleluia de Paști, Comentarii la Psalmi, Psalmul 148, 2*; www.crossroadsinitiative.com/library_article/597/Easter_Alleluia_St_Augustine.html, 2013.

2. Repere Istorice

2.1. Din istoria stabilirii datei Paștilor creștine

În primul veac creștin, sărbătorile pascale erau comune evreilor și creștinilor, apoi au apărut diferențe de date între Bisericile din Răsărit și cele din Apus. În Palestina, creștinii sărbătoreau Paștile „în tradiția ioanică” împreună cu evreii, la 14 Nisan, pe care îl numeau Paștile crucii, urmat la 16 Nisan de Paștile învierii. La Roma, creștinii sărbătoreau Paștile „în tradiția petrină” întotdeauna duminica din săptămâna pascală. Începând din secolul al II-lea au existat eforturi din partea ierarhiei bisericești pentru unificarea sărbătorilor, eforturi încununată în cele din urmă de succes. În întâlnirea de la Roma din anii 154-155, sfinții părinți Papa Anicet și Policarp, episcopul Smirnei, nu au ajuns la unificarea dorită, dar s-au despărțit cu pace, fiecare Biserică păstrându-și obiceiurile. Întâlnirea din anii 190-191 la Roma dintre Papa Victor I și Policrat, episcopul Efesului, nu a fost mai reușită, Papa voind chiar să-i excomunică pe orientali. Atunci a intervenit episcopul Lyonului, sfântul Irineu, care, purtând numele elen al păcii, a făcut pace între creștini, sfătuind să fie lăsați fiecare în tradiția lor pentru că în viitor vor ști ei să ajungă la înțelegere (Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească* IV, 14, 5).

Într-adevăr, în anul 314, la sinodul de la Arles (Galia) în canonul 1 se exprimă dorința sărbătoririi Paștilor în aceeași duminică de întreaga creștinătate⁸. Hotărârea va deveni definitivă 11 ani mai târziu la primul sinod ecumenic de la Niceea din anul 325. Atunci, Părinții sinodali recunosc în Isus Cristos pe Fiul unic al Tatălui, Dumnezeu adevărat și om adevărat, alcătuiesc primele șapte articole ale Crezului creștin, confirmând prin aceasta separarea creștinismului de iudaism, și stabilesc data Paștilor creștine independent de a celor ebraice. În calendarul iulian, în uz în imperiul roman, echinoxul vernal se considera atunci la data de 21 martie.

Paștile sunt sărbătorite în duminica ce urmează celei de a 14-a zile a Lunii ce atinge această etate la 21 martie sau imediat după⁹.

În altă formulare: Prima duminică, după prima Lună Plină, după echinoxul vernal. Paștile creștine puteau fi înaintea celor ebraice numai dacă datarea acelora nu era corectă în raport cu echinoxul vernal.

Sf. Chiril al Alexandriei stabilește o regulă pentru intervalul pascal: atunci când la 21 martie este Lună Plină și este sâmbătă, Paștile vor fi duminică 22 martie, la începutul intervalului pascal; când la 21 martie este Lună Plină și este duminică, se socotește prima Lună Plină după 29,5 zile, la 19 aprilie, iar Paștile vor fi duminică 25 aprilie, la sfârșitul intervalului pascal, care astfel are 35 zile¹⁰. În restul intervalului, dacă Luna Plină este duminică, Paștile vor fi în duminica următoare. Și astfel Paștile creștine urmează totdeauna Paștilor ebraice, fiind sărbătoarea sfântă a Învierii și a Domnului Isus Cristos cel Înviat¹¹.

Data Paștilor se poate afla și din bisericile cu axa orientată pe direcția est-vest, care, din acest punct de vedere, pot fi considerate mici observatoare astronomice: la data echinoxului de la 21 martie Soarele răsare în punctul cardinal Est și razele lui, căzând perpendicular pe latura de răsărit a bisericii, ajung de la fereastra altarului până la pridvor. După această zi, se așteaptă seara, când pe firmament apare Luna Plină și apoi duminică dimineața sunt Paștile.

Bisericii din Alexandria, oraș de tradiție astronomică în antichitate, îi va reveni sarcina și onoarea de a face calculul pascaliilor și de a anunța data Paștilor, mai întâi Papei de la Roma care apoi o va anunța întregii creștinătăți, tradițional de sărbătoarea Epifaniei, Botezul Domnului, la 6 ianuarie. Sinodul de la Antiohia în anul 341 ia măsuri severe la adresa celor

⁸ Vasile GHEORGHIU, *Noțiuni de cronologie, calendaristică și calcul pascal*, Tipografia Cărților Bisericești, București 1936, 36-50; Robert LEVET, „Chrétiens en Marche”, *Bulletin Œcuménique*, Lyon, Juillet Septembre (2007), 6-7.

⁹ Jean-Eudes ARLOT, *Détermination de la date de PAQUES*, www.imcce.fr/en/grandpublic/systeme/promenade/pages4/442.html, 2010.

¹⁰ Vasile GHEORGHIU, *Noțiuni de cronologie*, *op. cit.*, 36-50.

¹¹ Athanase NEOIȚĂ, *Calendarul Liturgic în Biserica Creștină*, București 1990, manuscris dactilografiat aflat la familia părintelui.

care nu se supun hotărârilor sinodului de la Niceea, stabilind în canonul 1: *Toți aceia care cutează să desființeze hotărârea sfântului și marelui sinod care s-a adunat la Niceea, hotărâre care s-a luat cu privire la sfânta sărbătoare a mântuitoarelor Paști, de față fiind piosul și iubitorul de Dumnezeu împărat Constantin, să fie lipsiți de comunitate și lepădați din Biserică, dacă vor stărui a se opune cu mai îndârjită iubire de ceartă împotriva celor ce au fost bine stabilite acolo*¹².

De rigoarea calculului pascal s-au îngrijit în mod deosebit sfinții episcopi ai Alexandriei Teofil (390) și Chiril (412–444), apoi sfinții Maxim Mărturisitorul (662), Andrei episcopul Cretei (726) și Ioan Damaschinul (754). Nichifor Grigora (1324) și apoi discipolul său, monahul Isaac Arghirul (1372), astronomi cunoscuți ai timpului, intervin la curtea imperială din Constantinopol sugerând corectarea calendarului, deoarece data pascală căpătase 7 zile întârziere; ei propuneau adăugarea unei zile anului, la intervale fixe¹³. Încă de atunci se cerea independența calculului pascal de calendar, în sensul stabilirii datei echinoxului vernal din observațiile astronomice.

*Trebuie adăugat că regula de calcul a datei Paștilor nu face parte din dogma sinodului de la Niceea, că este suficient un sinod ecumenic pentru a fi revizuită când va exista interesul, că eventuale modificări au fost prevăzute în mod explicit în actele sinodului și în fine că nu a fost promulgată în epocă de sfântul Papa Silvestru I, ci de împăratul Constantin cel Mare*¹⁴.

După căderea Constantinopolului la 29 mai 1453, învățații greci ajung în occident și influențează corectarea calendarului, care se va realiza în timpul pontificatului Papei Grigore al XIII-lea, în anul 1582.

În secolul al III-lea, la Roma, calculul pascal se făcea cu tabelele Sf. Hipolit (170-235), bazate pe ciclul lunar de 16 ani, nu pe ciclul lunar de 19 ani folosit în Alexandria. Sfântul abate Dionisie Exiguul (470–540) originar din Scythia minor, Dobrogea României, în lucrările *De ratione Paschae* și apoi *Liber de Paschate* publicată la Roma în anul 525, aprofundând

¹² Vasile GHEORGHIU, *Noțiuni de cronologie*, op. cit., 36-50

¹³ Angeliki Laiou et Cécile Morrisson, *Le Monde Byzantin*, vol. 3, Presses Universitaires de France, Paris 2011, 275

¹⁴ Jean-Eudes Arlot, *Détermination de la date de PAQUES*, www. cit.

calculul pascal, a dat tabelele cu datele Paștilor și ale fazelor Lunii calculate pe baza ciclului lunar (metonic) de 19 ani, a ciclului solar de 28 ani și a multiplului lor de 532 ani, unificând astfel calculul pascal alexandrin cu cel roman și aducând în coincidență datele pascale în orient și occident; el a fost un precursor european al introducerii cifrei 0 în sistemul zecimal de numerație. Părinte al Bisericii, el a definit și datat cronologia creștină pentru a înlocui în calculul pascaliilor cronologia avându-și originea în timpul domniei împăratului Diocletian (284-305), când nenumărați creștini au fost martirizați. Dionisie Exiguul a stabilit pentru era creștină expresia *Anno Domini*, prescurtare AD, de la *Annus ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi*¹⁵.

Tabelele sale au fost continuate și aduse la zi de sfântul episcop Isidor de Sevilla (560-636), autorul unei culegeri de texte din toate domeniile cunoașterii, *Etymologiae*, în 20 volume, onorat azi ca patron al internetului și al studenților, și de sfântul abate Beda Venerabilul (673-735), părintele istoriografiei engleze. Introducerea în lume a erei creștine se datorează călugărilor anglo-saxoni. Mai întâi, la sinodul de la Whitby din 664, la dorința Romei, s-au adoptat hotărârile primului sinod ecumenic de la Niceea și tabelele dionisiene ale datelor Paștilor pentru bisericile celtice din nordul Britaniei în care exista un calcul propriu al datelor Paștilor, în tradiția ioanică, la Lună Plină, zis cuartodeciman. Apoi, Beda Venerabilul, prin lucrările sale *De Temporum Ratione* (725) și *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum* (731), în spiritul calculelor lui Dionisie Exiguul, a impus era creștină ca perioadă de timp și sistem cronologic pentru întreaga lume creștină. Începutul ei, anul 1, a fost fixat de atunci la 754 AUC și așa a rămas până azi¹⁶. Documentele care descriu aceste fapte au fost descoperite

¹⁵ en.wikipedia.org/wiki/Dionysius_Exiguus, 2011; Catholic Encyclopedia, www.newadvent.org/cathen/05010b.htm, 2013

¹⁶ Studiile ulterioare arată începutul erei creștine la anul 750, anul Nașterii Mântuitorului fiind la 749 AUC; apud Joseph RATZINGER, BENEDICT al XVI-lea, *Jesus von Nazareth. Die Kindheitsgeschichten*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2012; pentru ediția franceză: *L'enfance de Jésus*, Flammarion, 2012, 141 – 143; *La Bible de Jérusalem*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1973, Matthieu 2, 1 note i, 1416 ; Tableau

de profesorul Ion Dumitriu-Snagov în Biblioteca Apostolică Vaticană și publicate în *Monumenta Romaniae Vaticana*¹⁷.

Ștafeta calculului pascal a fost preluată de Roger Bacon (1214-1294), Nicolaus Cusanus (1401-1464), Tycho Brahe (1546-1601), Johannes Kepler (1571-1630), Isaac Newton (1643-1727), Johann Carl Friedrich Gauss (1777-1855), J. M. Oudin (1940), Holger Oertel (1972) etc.

2.2 O reformă romană a calendarului valabilă până azi

La popoarele antice, în perioada arhaică, anul religios și/sau civil începea cu prima lună a primăverii, ca amintire a creației cosmice și a eternei reîntoarceri.

La romani, anul începea în luna martie, închinată zeului războiului, Marte. Plutarh (46-120), în celebra sa lucrare *Viețile Paralele ale Grecilor și Romanilor Iluștri*, scrisă pentru formarea caracterelor și emularea tinerilor spre o viață virtuoaasă, amintește că Numa Pompilius, al doilea rege al Romei, urmând lui Romulus, în anii 713 a. Chr., pentru a pacifica belicoasele triburi romane, a mutat începutul anului din luna martie în luna ianuarie. În această lună se numeau în funcție magistrații pentru un an de zile. Luna ianuarie era închinată regelui legendar și semizeu Ianus care, reprezentat cu două fețe opuse, avea la templul său două porți, a păcii și a războiului, deschise alternativ, după timpul de pace sau de război al țării. În timpul celor 43 de ani de domnie a lui Numa Pompilius, poarta păcii a rămas mereu deschisă, iar a războiului mereu închisă. Acest rege bun și înțelept, precursor al lui Pitagora, a reușit prin fondarea instituțiilor civile și religioase ale statului, prin cultură și prin religie, prin festivități și prin serbări populare, să-i facă pe tinerii romani să prețuiască virtuțile civice înaintea celor războinice¹⁸.

Chronologique, 1821; Catholic Encyclopedia www.newadvent.org/cathen/03738a.htm, 2013

¹⁷ Ion DUMITRIU-SNAGOV, *Monumenta Romaniae Vaticana*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București 1996, 42

¹⁸ PLUTARQUE, *Vies des Romains Illustres*, Hachette, Paris 1912, 15.

În civilizația noastră s-a menținut începutul anului civil la 1 ianuarie.

Începutul anului religios a fost mutat de evrei toamna, în ziua Rosh Hashanah la 1 Tishri, de creștinii ortodocși la 1 septembrie, iar de creștinii catolici în prima duminică din Advent, timpul de pregătire pentru sărbătoarea Nașterii Mântuitorului, a Întrupării Dumnezeului iubirii. Timpul Adventului cuprinde patru duminici și se încheie la 24 decembrie, ajunul Crăciunului. Prima duminică din Advent poate cădea cel mai timpuriu la 27 noiembrie și atunci Adventul are 28 zile și cel mai târziu la 3 decembrie și atunci acesta are 22 zile. Crăciunul este sărbătoare cu dată fixă la 25 decembrie. Ultima duminică a anului liturgic catolic este a Domnului nostru Isus Cristos Regele Universului¹⁹.

3. Repere Științifice

3.1. Despre calendarul ebraic

Calendarul ebraic este luni-solar, adică este bazat pe timpul de revoluție a Lunii în jurul Pământului (lunația, luna sinodică) și pe timpul de revoluție a Pământului în jurul Soarelui (anul solar tropic). În vechime, în orient se folosea un calendar lunar de 12 luni, lunile având fie 29, fie 30 zile, socotind lunația la 29,5 zile. Începutul lunii era arătat de Luna Nouă, iar mijlocul lunii, de Luna Plină. Între un an lunar de 354 zile și un an solar de 365,25 zile este o diferență (epactă) de 11,25 zile. Din anul 367 a. Chr., astronomii babilonieni, pentru a acorda durata anului lunar cu cea a anului solar, formau 7 ani lunari bisecți de 13 luni într-un ciclu de 19 ani care însuma 235 de luni. Caracteristica ciclului este că, după 19 ani, fazele lunare revin în aceeași zi a anului solar la o diferență mai mică de 2 ore. Scrierile cuneiforme relevă că acest ciclu era cunoscut în Mesopotamia din secolul VI a. Chr. pentru predicția eclipselor. În Grecia a fost numit ciclul metonic, după numele astronomului Meton, 432 a. Chr. Rangul anului în ciclul metonic era numit numărul de aur, cândva fiind gravat în aur la Atena

¹⁹ *Catholic Encyclopedia*, www.newadvent.org/cathen/01165a.htm/08377a.htm/03738a.htm/05010b.htm, 2013.

pe coloanele templului zeiței înțelepciunii, Pallas Athena – Minerva la romani²⁰. Anii bisecți dețin rangurile 3, 6, 8, 11, 14, 17, 19. Calendarul lunar a fost introdus de regele Seleucos I și utilizat în tot Orientul în epoca macedoneană a grecilor Seleucizi 312-64 a. Chr., până la cuceririle romane din Orient, începute de Pompei 66-62 a. Chr.²¹

În Egipt, din anul 4241 a. Chr. se folosea un calendar solar de 365 zile, cu 12 luni, având fiecare 30 zile. Lunile erau împărțite în săptămâni de 10 zile. La sfârșitul anului se adăugau 5 zile suplimentare. Anul din calendar fiind mai scurt cu un sfert de zi decât anul solar tropic, fenomenele astronomice, ca apariția stelei Sirius înainte de răsăritul Soarelui, se produceau tot mai târziu și atunci calendarului i se mai adăuga o zi la 4 ani. Anul solar egiptean, cu durata de 365,25 zile, era numit *annus vagus*, anul rătăcitor.

Pe aceste baze, în anul 359 p. Chr. patriarhul Hillel al II-lea a instituit actualul calendar ebraic. Durata revoluției sinodice era de 29 zile 12h 44m 3,33s = 29,5305941 zile, la o diferență de mai puțin de o jumătate de secundă în plus față de durata cunoscută azi. Durata anului solar avea o eroare de 6,66 minute, ceea ce produce o întârziere de 1 zi la 216 ani. Anul ebraic este fie un an ordinar care poate fi defectiv de 353 zile, mediu de 354 zile, excesiv de 355 zile, fie un an bisect (embolistic) care poate fi, defectiv de 383 zile, mediu de 384 zile, excesiv de 385 zile. Pentru a determina data Paștilor, se observă cu strictețe succesiunea fazelor Lunii și numărul zilelor din lună, începând din toamnă cu Rosh Hashanah, prima zi a anului, compensându-se zile în funcție de anii bisecți sau ordinari și de considerente liturgice care impun ca anumite sărbători să cadă în anumite zile ale săptămânii. Astfel începutul Paștilor, care ar putea cădea în oricare din zilele săptămânii, are uneori o variație de una-două zile față de faza de Lună Plină și cade în zilele impare ale săptămânii, adică duminica, marțea, joia și sâmbăta. Paștile sunt amânate în a doua lună a primăverii, în patru

²⁰ fr.wikipedia.org/wiki/Nombre_d%27or_(astronomie) & /Cycle_métonique, 2011

²¹ *La Bible de Jérusalem*, Tableau Chronologique, *op. cit.*, 1818

dintre cei șapte ani bisecți, care au rangurile 3, 8, 11 și 19. Intervalul pascal ebraic este 26 martie - 25 aprilie. În prezent se desfășoară ciclul metonic 1998 - 2016. Sărbătorile ebraice legate de calendarul solar au întârzieri. Astfel, binecuvântarea Soarelui în a IV-a zi a Creației, care trebuie făcută după echinoxul vernal de la 21 martie, miercuri 25 martie, o dată într-un ciclu solar iulian de 28 ani, în anii 1981, 2009, 2037 etc, se recită actualmente cu 14 zile întârziere, respectiv miercuri 8 aprilie! Rabinul Saul Leeman remarca cu un fin umor că „această situație s-ar putea schimba fie pe cale naturală, fie pe cale supranaturală, adică fie de un sinod pan-evreiesc care ar corecta calendarul, fie de Ilie care, venind, ar îndrepta lucrurile pentru noi”²².

3.2 Despre calendarul iulian

Calendarul iulian este solar, adică este bazat pe timpul de revoluție a Pământului în jurul Soarelui. Iulius Cezar, ca pontifex maximus având sarcina de a stabili calendarul, a formulat criteriile iar astronomul Sosigene din Alexandria a conceput calendarul care a fost introdus din anul 46 a. Chr. în tot Imperiul Roman. Anul solar, ordinar de 365 zile și o dată la 4 ani bisect de 366 zile, avea 12 luni alternativ de 31 și 30 zile, în afară de februarie care în anii ordinari avea 29 zile.

Dupăuciderea lui Cezar în Senatul Roman în 44 a. Chr., la intervenția lui Marcus Antonius, luna Quintilis a primit numele de iulie, luna de naștere a lui Iulius Cezar; apoi, după epoca împăratului Augustus, luna Sixtilis a primit numele august și, pentru a nu fi mai mică cu o zi decât iulie, s-a mărit la 31 zile, februarie scăzând la 28 zile²³.

În acel timp se considera durata anului solar 365,25 zile, dar în realitate ea este mai mică: în anul 2000 durata anului solar tropic era de 365,2421905 zile = 365 zile 5h 48m 45,26s, cu o descreștere de 0,53s pe secol; diferența de 11m 54,74s generează întârzierea solară a calendarului

²² Saul LEEMAN, “Why Is Passover So Late in 1997?” *art. cit.*

²³ fr.wikipedia.org/wiki/Calendrier_julien, 2011

iulian. Lunația medie era considerată de 29,5308511 zile = 29 zile 12h 44m 25,531s și rezulta din egalarea duratei ciclului metonic lunar cu cea a ciclului solar iulian; în realitate este mai mică, azi având valoarea 29,5305887 zile = 29 zile 12h 44m 2,861s cu o variație de ordinul a ± 6 h; diferența de 22,67s generează întârzierea lunară a calendarului²⁴. Comparând suma zilelor a 235 luni sinodice cu suma zilelor a 19 ani iuliani, se constată că suma lunațiilor este mai mică cu 1h 28m 48s pe ciclu metonic, dar suma lunațiilor comparată cu suma zilelor a 19 ani solari tropici actuali este mai mare cu 2h 04m 53s pe ciclu metonic. Calendarul iulian are întârzierea solară de 1 zi la 128 ani și întârzierea lunară de 1 zi la 308 ani. Data Paștilor este cuprinsă în intervalul 4 aprilie - 8 mai.

Erorile calendarului iulian în secolul XX și începutul secolului XXI: o întârziere de 13 zile față de data echinoxului vernal și o întârziere lunară de aproape 5 zile față de data Lunii Pline, observabilă pe firmament. Acestea cresc continuu, din anul 2100 corecția aplicată întârzierii solare este stabilită la 14 zile. Întârzierea totală, care intervine la calculul datei Paștilor, este de $13-5 \approx 8$ zile și este comparabilă cu cea a calendarului ebraic.

Calendarul iulian este calendarul religios pentru Rusia, Serbia, Georgia, Muntele Athos și unele Biserici ortodoxe locale, precum cea a Ierusalimului; în urma întâlnirii inter-ortodoxe de la Moscova din 1948, el rămâne valabil numai pentru data Paștilor și a sărbătorilor mobile legate de aceasta pentru toate țările ortodoxe, exceptând Finlanda, care la acea dată l-a refuzat²⁵.

3.3 Despre calendarul gregorian

Calendarul gregorian este solar și este calendarul iulian îndreptat. În anul 1582, fiind acumulate 10 zile de întârziere față de anul tropic solar,

²⁴ Jean-Eudes ARLLOT, *Détermination de la date de PAQUES*; media4.obspm.fr/public/AMC/pages_mouvement-terre-lune/stlp-lunaison-vraie.html, 2013; Pierre BRETAGNON, fr.wikipedia.org/wiki/Ann%C3%A9e_tropicque, 2010

²⁵ Robert LEVET, „Chrétiens en Marche”, art. cit., 6-7

adică de data echinoxului vernal de la 21 martie, Papa Grigore al XIII-lea, pe baza unui studiu realizat de eminentii astronomi ai timpului, Giglio Ghiraldi și Christoph Clavius, prin bula *Inter Gravissimas*, a stabilit corectarea întârzierii calendarului iulian prin adăugarea a 10 zile datei curente²⁶. Astfel data de vineri 5 octombrie 1582 a devenit vineri 15 octombrie 1582, iar ca în viitor să nu mai apară întârzieri, se suprimă ziua din anii seculari bisecți nedivizibili cu 400; e.g. anii 1700, 1800, 1900, 2100 nu mai sunt bisecți, dar anii 2000, 2400 rămân bisecți. Tabelele cu datele fazelor Lunii au fost corectate: se adaugă o zi la fiecare 300 de ani, proemptoza lunară, și se scade o zi în anii seculari ordinari, metemptoza lunară. Calendarul gregorian are întârzierea solară de o zi la 3300 ani și întârzierea lunară de o zi la 9300 ani.

Data Paștilor este cuprinsă în intervalul 22 martie - 25 aprilie.

Calendarul gregorian a fost adoptat imediat de țările catolice și treptat de cele protestante.

Johannes Kepler remarca pentru acea reținere că „protestanților le-ar plăcea mai mult să fie în dezacord cu Soarele decât în acord cu Papa”. Johann Carl Friedrich Gauss a conceput pentru calculul datei Paștilor algoritmul care îi poartă numele, aplicabil atât calendarului iulian cât și celui gregorian. Se spune în biografia sa că l-a făcut și pentru a afla anul nașterii mamei sale, pe care nu și-l amintea, dar știa că este născută miercuri, cu opt zile înainte de Înălțarea Domnului, sărbătoare care este în a patruzecia zi de la Paști.

Majoritatea țărilor ortodoxe au adoptat calendarul gregorian după sinodul de la Constantinopol din 1923.

În România calendarul gregorian a fost introdus de stat în anul 1919 și de Biserică în anul 1924, când data de 1 octombrie „stil vechi” a devenit 14 octombrie „stil nou”. Încercări de a introduce calendarul gregorian au existat în lumea politică din partea prințului Barbu Știrbei în 1852, a

²⁶ Holger OERTEL, *The calculation of Easter*, www.ortelius.de/kalender/east_en.php, 2010

domnitorului A. I. Cuza în 1864, a primului ministru Ionel Brătianu în 1886, a lui Dimitrie Sturdza împreună cu astronomul N. Coculescu în 1898, a lui P. P. Carp în 1900 și în lumea științifică din partea Societății de Științe din București, prin memoriul depus în parlament în anul 1900 semnat de dr. C. I. Istrate, N. Coculescu, Spiru Haret, Șt. Hepites, C. Miculescu, E. Pangrati, la care au aderat G. Țițeica și D. Mirescu etc., dar Biserica ortodoxă s-a opus. În timpul Primului Război Mondial, pe durata ocupației germane din 1916, ordinul de introducere a calendarului gregorian a fost revocat la intervenția arhiepiscopului catolic de București Raymond Netzhammer (1862-1945) care a răspuns astfel rugămintelor doamnelor din înalta societate a Bucureștilor. Personalitate de vastă cultură, cunoscător al ritului român bizantin pentru că fusese o vreme rectorul Colegiului Pontifical Grec din Roma, acesta a argumentat că în Biserica Romano-catolică se folosește calendarul iulian pentru Bisericile de rit oriental care au făcut unirea cu Roma²⁷. Există studii remarcabile asupra calendarelor iulian, gregorian și calculului pascal: amintim pe cel comunicat de C. Miculescu în ședința din 15 Decembrie 1895, publicat în Buletinul Societății Amicii Științelor Matematice - aceasta devine din 1910 prestigioasa Societatea Gazeta Matematică a cărei publicație continuă neîntrerupt de atunci - azi poartă numele Societatea de Științe Matematice din România (1990); studiile preotului profesorului universitar dr. Vasile Gheorghiu, Cernăuți, 1936²⁸ și ale preotului profesor universitar dr. Athanase Negoită, București, 1990²⁹. Sfântul Sinod al BOR a propus lumii creștine un nou „calendar iulian îndreptat” care avea întârzierea solară de o zi la 45000 ani și întârzierea lunară de o zi la 12000 de ani; acesta a rămas în fază de proiect. După anul 1927, în consens cu bisericile ortodoxe, s-a revenit la stilul vechi pentru data Paștilor.

²⁷ Ion BULAI, „Momente de Istorie”, *Istorie și Civilizație*, ianuarie (2012), 5-10

²⁸ Vasile GHEORGHIU, *Noțiuni de cronologie*, op. cit., 36-50

4. Calculul Datelor Pascale

În scopul unei analize comparate și luând ca exemplu Raportul Consiliului Mondial al Bisericii³⁰, s-a întocmit un tabel cu datele Paștilor la creștini și evrei în intervalul anilor 2001-2033. Pentru Paștile creștine, s-a făcut mai întâi calculul astronomic, la meridianul Ierusalimului, după regula dată la sinodul I ecumenic de la Niceea, datele echinoxului vernal și ale primei Luni Pline fiind luate de la adresele web³¹. Apoi s-a făcut calculul eclezial - cel folosit în mod curent la determinarea datelor pascale, care are la bază un calendar perpetuu lunar cu o lună sinodică medie. Calculul s-a făcut printr-un program scris de autor în limbajul Pascal: datele Paștilor ortodoxe s-au obținut cu algoritmul simplu și elegant provenit de la J. C. F. Gauss, programat în intervalul anilor [30-2199], iar datele Paștilor catolice și protestante, cu algoritmul modern datorat lui J. M. Oudin, programat de la anul 1583 în continuare³². Pentru Paștile ebraice s-au folosit tabelele de la adresele web³³. Orele și minutele sunt date în UTC, Timp Universal Coordonat instantaneu cu durata reală a rotației Pământului, bazat pe Timpul Atomic Internațional, TAI, diferit la mai puțin de 0.5s de GMT.

Calcululele la meridianele Ierusalimului (UTC+2) și Greenwich (UTC) conduc la aceleași rezultate, exceptând situația când faza Lunii Pline apare la Greenwich sâmbăta, în intervalul orar 22h 00m - 23h 59m: atunci duminica pascală nu va mai fi a doua zi, ci în duminica următoare. În intervalul anilor studiați nu a apărut această situație. Calculul astronomic

²⁹ Athanase NEOIȚĂ, *Calendarul Liturgic, op. cit.*, 178

³⁰ WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Rapport: Towards a Common Date for Easter*, Middle East, Aleppo, Syria, Mars 1997, 5-10, www.wccoe.org/wcc/what/faith/easter.html, 2009

³¹ PGJ Astronomie, Calendrier Lunaire, www.cit.fr

³² *U.S. Naval Observatory, The Date of Easter, Astronomical Applications*, 23-Mar-05; www.usno.navy.mil, 2007; Holger OERTEL, *The calculation of Easter*, www.ortelius.de/kalender/east_en.php, 2010; en.wikipedia.org/wiki/Old_Style_and_New_Style_dates, www.cit.fr

³³ www.fourmilab.ch/documents/calendar/2011; www.angelfire.com/pa2/passover/passoverdate.html, 2011

conduce la un singur rezultat diferit de cel eclezial. În anul 2019, din calculul astronomic, echinoxul vernal fiind la 20 martie 21h 58m și prima Luna Plină, joi 21 martie 1h 42m UTC, rezultă duminica pascală gregoriană la 24 martie, iar din calculul eclezial, din algoritmul Oudin și de la majoritatea adreselor web, ea rezultă în luna a doua a primăverii, la 21 aprilie. De remarcat că același rezultat se obține dacă se consideră echinoxul la 21 martie, iar duminica pascală se calculează, nu la meridianul Greenwich, ci cu cel puțin două fuse orare mai la vest, la un meridian din oceanul Atlantic sau din SUA.

Datele Paștilor la creștini și evrei, în anii 2001-2033, sunt prezentate în mod comparat pentru a pune în evidență caracteristicile calendarelor respective. Rezultatele corespund cu datele Paștilor publicate de Biserici și înscrise în cărțile de rugăciune.

Datele Pa tilor la cre tina i evrei în calendarul civil - gregorian pentru anii 2001-2033

Anno Domini	Ierusalim Duminica	Gregorian Duminica	Iulian Duminica	Luna Plin UTC	Pesah 15 Nisan	Anul ebraic
2001	15 aprilie	15 aprilie	15 aprilie	Duminic 8 aprilie ^{03:22}	Duminic 8 aprilie	5761 ad 353
2002	31 martie	31 martie	5 mai *	Joi 28 martie ^{18:25} Sâmb t 27 aprilie ^{03:00}	Joi 28 martie	5762 am 354
2003	20 aprilie	20 aprilie	27 aprilie	Miercuri 16 aprilie ^{19:36}	Joi 17 aprilie	5763 be 385 ^{#6}
2004	11 aprilie	11 aprilie	11 aprilie	Luni 5 aprilie ^{11:04m}	Mar i 6 aprilie	5764 ae 355
2005	27 martie	27 martie	1 mai *	Vineri 25 martie ^{21:00} Duminic 24 aprilie ^{10:08}	Duminic 24 aprilie *	5765 bd 383 ^{#8}
2006	16 aprilie	16 aprilie	23 aprilie	Joi 13 aprilie ^{16:41}	Joi 13 aprilie	5766 am 354
2007	8 aprilie	8 aprilie	8 aprilie	Luni 2 aprilie ^{17:15}	Mar i 3 aprilie	5767 ae 355
2008	23 martie	23 martie	27 aprilie *	Vineri 21 martie ^{18:39} Duminic 20 aprilie ^{10:24}	Duminic 20 aprilie *	5768 bd 383 ^{#11}
2009	12 aprilie	12 aprilie	19 aprilie	Joi 9 aprilie ^{14:55}	Joi 9 aprilie	5769 am 354
2010	4 aprilie	4 aprilie	4 aprilie <	Mar i 30 martie ^{02:25}	Mar i 30 martie	5770 ae 355
2011	24 aprilie	24 aprilie	24 aprilie	Luni 18 aprilie ^{02:43m}	Mar i 19 aprilie	5771 be 385 ^{#14}
2012	8 aprilie	8 aprilie	15 aprilie	Vineri 6 aprilie ^{19:19}	Sâmb t 7 aprilie	5772 am 354
2013	31 martie	31 martie	5 mai *	Miercuri 27 martie ^{09:29} Joi 25 aprilie ^{19:59}	Mar i 26 martie	5773 ad 353
2014	20 aprilie	20 aprilie	20 aprilie	Mar i 15 aprilie ^{07:44}	Mar i 15 aprilie	5774 be 385 ^{#17}
2015	5 aprilie	5 aprilie	12 aprilie	Sâmb ta 4 aprilie ^{12:06}	Sâmb t 4 aprilie	5775 am 354
2016	27 martie	27 martie	1 mai *	Miercuri 23 martie ^{12:00} Vineri 22 aprilie ^{05:24}	Sâmb t 23 aprilie*	5776 be 385 ^{#19}
2017	16 aprilie	16 aprilie	16 aprilie	Mar i 11 aprilie ^{06:08}	Mar i 11 aprilie	5777 ad 353
2018	1 aprilie	1 aprilie	8 aprilie <	Sâmb t 31 martie ^{12:37}	Sâmb t 31 martie	5778 am 354
2019	24 martie	21 aprilie *	28 aprilie *	Joi 21 martie ^{01:42} Vineri 19 aprilie ^{11:11}	Sâmb t 20 aprilie *	5779 be 385 ^{#3}
2020	12 aprilie	12 aprilie	19 aprilie	Miercuri 8 aprilie ^{02:34}	9 aprilie Joi	5780 ae 355
2021	4 aprilie	4 aprilie	2 mai *	Duminic 28 martie ^{18:49} Mar i 27 aprilie ^{03:32}	Duminic 28 martie	5781 ad 353

2022	17 aprilie	17 aprilie	24 aprilie	Sâmb t 16 aprilie ^{18:56}	Sâmb t 16 aprilie	5782 bm 384 ^{#6}
2023	9 aprilie	9 aprilie	16 aprilie	Joi 6 aprilie ^{04:36}	Joi 6 aprilie	5783 ae 355
2024	31 martie	31 martie	5 mai *	Luni 25 martie ^{07:00} Mar i 23 aprilie ^{23:50}	Mar i 23 aprilie *	5784 bd 383 ^{#8}
2025	20 aprilie	20 aprilie	20 aprilie	Duminic 13 aprilie ^{00:23}	Duminic 13 aprilie	5785 ae 355
2026	5 aprilie	5 aprilie	12 aprilie	Joi 2 aprilie ^{02:12}	Joi 2 aprilie	5786 am 354
2027	28 martie	28 martie	2 mai *	Luni 22 martie ^{10:43} Mar i 20 aprilie ^{22:26}	Joi 22 aprilie *	5787 be 385 ^{#11}
2028	16 aprilie	16 aprilie	16 aprilie	Duminic 9 aprilie ^{10:26}	Mar i 11 aprilie	5788 ae 355
2029	1 aprilie	1 aprilie	8 aprilie <	Vineri 30 martie ^{02:26}	Sâmb t 31 martie	5789 am 354
2030	21 aprilie	21 aprilie	28 aprilie	Joi 18 aprilie ^{03:20}	Joi 18 aprilie	5790 bd 383 ^{#14}
2031	13 aprilie	13 aprilie	13 aprilie	Luni 7 aprilie ^{17:22}	Mar i 8 aprilie	5791 ae 355
2032	28 martie	28 martie	2 mai *	Sâmb t 27 martie ^{00:46} Duminic 25 aprilie ^{15:10}	Sâmb t 27 martie	5792 am 354
2033	17 aprilie	17 aprilie	24 aprilie	Joi 14 aprilie ^{19:17}	Joi 14 aprilie	5793 bd 383 ^{#17}

Legenda

Ierusalim	data Pa tilor cre tine calculat dup criteriile astronomice la meridianul Ierusalimului
Gregorian	data Pa tilor în tradi ia catolic i protestant
Iulian	data Pa tilor în tradi ia ortodox
Luna Plin	data i ora Lunii Pline, prima/a doua dup echinoxul vernal, la Greenwich, UTC, Timp Universal Coordonat
Pesah	data începutului Pa tilor ebraice în 15 Nisan
Anul ebraic	anul luni-solar ebraic corespunz tor anului solar cre tin i civil, unde: ad, am, ae reprezint un an ordinar care poate fi defectiv, mediu, sau excesiv; bd, bm, be reprezint un an bisect care poate fi defectiv, mediu, sau excesiv, cu num rul respectiv de zile
#	an luni-solar bisect i rangul lui în ciclul metonic
*	data Pa tilor / Pesahului amânat la a doua Lun vernal
<	echinoxul iulian înainte de 21 martie
Datele Pa tilor cre tine comune sunt marcate în caractere <i>italice</i> .	

5. „Consolări” pentru întârzierea Paștilor

În medie, în al treilea an, Paștile sunt la aceeași dată, pentru toți creștinii.

Condițiile pentru coincidența datei Paștilor în calendarele iulian și gregorian sunt ca prima Lună Plină a primăverii să fie după data de 29 martie și în intervalul de duminică până marți.

Din Sfânta Scriptură, pentru amânarea cu o lună a Paștilor, la evrei și la creștinii ortodocși, se poate invoca permisiunea dată de Domnul Dumnezeu lui Moise de a serba Paștile *în luna a doua a primăverii dacă voi sau cineva din urmașii voștri va fi necurat prin atingere de trup mort, sau aflat în călătorie departe, sau între neamuri străine* (Num 9, 9-11). Esențial este ca el să fie serbat în fiecare an.

Pentru întârzierea de o săptămână, existentă deseori la creștinii ortodocși, se poate face observația că între ei, pe de o parte, și creștinii catolici și protestanți pe de altă parte, se instituie „o săptămână a azimelor” - a pâinii durerii; săptămâna de necredință și de durere a apostolului Toma. (*Dt 16, 3; In 20, 24-29*).

Din astronomia mișcării corpurilor cerești se observă că atunci când Luna Plină nu mai este vizibilă la Paștile ortodoxe, e vizibilă la Rusaliile ortodoxe, iar dacă depărtarea Paștilor față de ea a fost de zece zile, apare chiar în prima zi a Rusaliilor - Cincizecimea, sărbătoarea Pogorării Duhului Sfânt.

Toată suflarea să laude pe Domnul ! (Ps 150, 6).

6. Recomandări

Este important să reflectăm la recomandările Consiliului Mondial al Bisericii din 1997, mereu în vigoare¹:

1. Trebuie menținute normele sinodului de la Niceea: Paștile să fie sărbătorite în prima duminică după prima Lună Plină a primăverii.

¹ WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Rapport, cit.*

2. Datele astronomice trebuie calculate cu cea mai mare precizie posibilă.

3. Calculul trebuie făcut pe baza meridianului Ierusalimului, locul morții și Învierii lui Cristos.

Bisericile trebuie să-și facă timp de studiu și de reflecție pentru a stabili cât mai curând posibil o dată comună pentru Paști.

Trebuie reamintit că nu se poate concepe o dată fixă pentru Paști, ci numai una variabilă, în funcție de data primei Luni Pline a primăverii, așa cum este scris: Ex 12, Lev 23, Num 9, Dt 16 etc.

Luna, totdeauna exactă, însemnează lunile și împarte timpul. *Din lună este semnul sărbătorii, lumină care scade până la sfârșit* (Sir 43, 7s).

Făcut-ai luna spre arătarea timpului, soarele și-a cunoscut apusul său (Ps 103)².

7. Concluzii

1. Sărbătoarea Paștilor este dată în Sfânta Scriptură în timpul primăverii, un timp al reînnoirii pe întregul Pământ. Pentru determinarea precisă a datei Paștilor este consemnat un reper de timp: data primei Luni Pline după echinoxul de primăvară din 21 martie. Acest reper a fost confirmat pentru creștini la primul sinod ecumenic de la Niceea, din anul 325. Spre deosebire de Paștile ebraice care încep în seara primei Luni Pline a primăverii, Paștile creștine încep în dimineața primei duminici care urmează după seara primei Luni Pline a primăverii.

2. Regula de calcul a datei Paștilor creștine este aceeași pentru toate Bisericile, dar se aplică în două calendare diferite: calendarul gregorian care reflectă exact timpul pe Terra și calendarul iulian care prezintă două erori: o întârziere de 13 zile față de datele anului solar și o întârziere lunară de 5 zile față de datele fazelor Lunii. Pentru că data Paștilor depinde de poziția Pământului față de Soare și de Lună, rezultă că ea nu trebuie condiționată de un anumit calendar, mai mult sau mai puțin precis, ci

² Septuaginta, *Psalzii, op. cit.*, vol. 4/I.

invers, calendarul ar trebui să o reflecte în mod corect. Determinarea datei pascale nu se face în mod astronomic, adică după datele exacte ale echinoxului vernal și ale primei Lunii Pline din fiecare an, ci în modul zis eclezial, care are la bază un calendar perpetuu lunar cu o lună sinodică medie, în cadrul anului solar din calendarul adoptat de confesiuni. Dacă calendarul este exact, rezultatele celor două moduri de calcul, cu foarte rare excepții, coincid.

3. Din analiza comparată a datelor Paștilor rezultă că Bisericile catolice și protestante, prin calendarul gregorian, ignoră întârzierea Paștilor ebraice, iar Bisericile ortodoxe, prin calendarul iulian, ajung să o respecte.

4. În calendarul iulian, data Paștilor este adecvată spațiilor geografice care au un climat mai rece, urmează totdeauna după Paștile ebraice, dar nu respectă criteriul de timp pascal decât o dată la câțiva ani, când aceasta coincide cu data din calendarul gregorian.

5. Se poate conchide că a nu lua în considerare venirea primăverii în anumite țări, cu alte cuvinte a spațiului geografic, cât și data Pesahului sunt două din motivele latente care mențin dezacordul dintre confesiunile creștine pentru stabilirea unei date unice a Paștilor. Astfel, Bisericile își păstrează fiecare propriul lor calendar, în ciuda multor dezbateri și sinoade de-a lungul anilor și e previzibil că nici în viitor nu se va admite o dată unică, pentru că ea i-ar favoriza pe unii și i-ar defavoriza pe alții. Din această conjunctură rezultă și trebuie înțeles că data Paștilor depinde atât de timp cât și de loc și nu poate fi unică.

6. Cunoscând că data Paștilor depinde și de timp și de loc, atunci problema care se pune este de a o determina în funcție de cele două criterii: timpul dat pentru duminica pascală și spațiul geografic în care este primăvară.

Pentru luarea în calcul a spațiului geografic, există argumente în decursul timpului:

- amânarea Paștilor de către rabini, în antichitate, de la prima Lună Plină vernală, la cea de a doua, când data lor era timpurie³; azi amânările sunt pentru datele de până la 26 martie. Baza amânării este în Num 9, 9-11;
- menținerea în uz a calendarului iulian, din care rezultă o dată pascală adecvată unui spațiu geografic cu o climă mai aspră, ca a Rusiei;
- nepotrivirea datei Paștilor între emisferile Pământului: Paștile din primăvara boreală se petrec în timpul toamnei australe.

7. Știind că intervalele pascale sunt, în calendarul iulian [4 aprilie - 8 mai] și în calendarul gregorian [22 martie - 25 aprilie], se observă că există un subinterval pascal comun în cele două calendare, în care se poate afla o aceeași dată pentru Paști. Suprapunând geometric intervalul iulian cu intervalul gregorian, se pun în evidență trei subintervale: un subinterval comun celor două intervale, care este [4 - 25 aprilie] și două subintervale extreme, ne comune, care sunt: unul timpuriu [22 martie - 3 aprilie] aparținând intervalului gregorian și altul târziu [26 aprilie - 8 mai] aparținând intervalului iulian. Intervalul gregorian cu ambele subintervale se află la prima Lună vernală, iar subintervalul târziu al intervalului iulian se află la a doua Lună vernală; acesta poate avea întinderea maximă [20 aprilie - 8 mai]. În aceste trei subintervale se poate găsi o soluție pentru data Paștilor care să convină atât tradiției orientale cât și celei occidentale.

Dacă se corectează întârzierea lunară de 5 zile a calendarului iulian, este evident că fazele Lunii vor fi arătate corect în calendar, cum ele apar pe firmament, întocmai cu datele astronomice, și implicit datele duminicilor pascale din subintervalul [4 - 25 aprilie] vor coincide în ambele calendare. Altfel spus, se păstrează intervalul pascal iulian, dar cu date pascale gregoriene. Regula Sf. Chiril al Alexandriei pentru calculul intervalului pascal este păstrată.

Odată corectată întârzierea lunară din intervalul pascal iulian și fixată limita de intrare în subintervalul comun la data de 4 aprilie în emisfera boreală, se deschide o cale coerentă pentru stabilirea datei Paștilor.

³ Saul LEEMAN, "Why Is Passover So Late in 1997?", *art. cit.*

Există trei posibilități, de la o rezolvare parțială, până la o rezolvare completă.

8. Propuneri pentru stabilirea datei Paștilor

8.1. *O singură dată a Paștilor*

Se consideră un singur criteriu, timpul, și astfel duminica pascală poate fi:

- în subintervalul comun [4 - 25 aprilie] când cade în acesta; dar în anii când duminica pascală cade înaintea acestui subinterval, adică este timpurie, atunci ea trebuie stabilită într-unul din subintervalele ne comune,
- sau în subintervalul timpuriu [22 martie - 3 aprilie] al Bisericilor catolice și protestante, transferând aici data pascală a Bisericilor ortodoxe,
- sau în subintervalul târziu [26 aprilie - 8 mai] al Bisericilor ortodoxe, transferând acolo data pascală a Bisericilor catolice și protestante.

Este o decizie în logica exclusivă, abruptă, a lui sau...sau, care păstrează subintervalul comun și numai unul din subintervalele ne comune, pe care însă îl transformă în subinterval comun.

8.2. *Una sau două date ale Paștilor*

Se consideră două criterii, timpul și spațiul și astfel:

- în anii când duminica pascală cade în subintervalul pascal comun, atunci va fi o singură dată a Paștilor pentru toată Biserica;
- în anii când duminica pascală cade înaintea acestui subinterval, fiind timpurie, atunci vor fi două date ale Paștilor, ca până acum, adică data Paștilor va fi situată în subintervalul timpuriu la prima Lună vernală, pentru Bisericile catolice și protestante, și în subintervalul târziu la a doua Lună vernală, pentru Bisericile ortodoxe.

Este o decizie în logica conjunctivă, calcedoniană⁴, a lui și...și, care păstrează subintervalul comun și ambele subintervale ne comune.

---

⁴ La Sinodul IV ecumenic, la Calcedon în anul 451, cele două naturi, divină și umană, fără amestecare și fără despărțire, ale Mântuitorului au fost înțelese și exprimate prin propoziția logică și om și Dumnezeu, în logica cu terț inclus, ce caracterizează un

8.3 Implicații

Pentru unele Biserici locale se deschide posibilitatea de alegere, în funcție de poziția lor geografică, a subintervalului pascal ne comun, fie timpuriu, fie târziu, în care vor să celebreze Paștile.

Pentru Bisericile catolice și protestante se deschide posibilitatea de a transfera datele pascale din subintervalul timpuriu în subintervalul târziu, după Paștile ebraice în anii când sunt amânate, dacă ele vor consimți să celebreze astfel și împreună cu Bisericile ortodoxe. Acest posibil transfer sporește numărul celebrărilor pascale comune.

8.4 Reflecții

Îndreptarea calendarului iulian, adică corectarea întârzierilor, nu este acceptată în general de Bisericile ortodoxe (există o explicație teritorială și teologică pentru întârzierea solară de 13 zile care menține stilul vechi), dar corectarea întârzierii lunare de 5 zile, pentru corectitudinea datelor fazelor Lunii, implicit respectarea textului Scripturii și în vederea sporirii numărului de celebrări pascale la aceeași dată, poate fi acceptată. Această abordare ar menține actuala situație, cu două date pascale, cu bună înțelegere și deschide calea pentru stabilirea timpului pascal pe întregul Pământ. Bisericile ortodoxe vor putea oare consimți la celebrarea Paștilor împreună cu Bisericile catolice și protestante mai des, așa cum va rezulta din corecția lunară adusă calendarului iulian?

Bisericile catolice și protestante vor putea și ele consimți celebrarea Paștilor în a doua lună a primăverii, împreună cu Bisericile ortodoxe, în

nivel superior al Realității, atunci când el există. Constantin Virgil NEGOIȚĂ, *Expert Systems and Fuzzy Systems*, The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc. California 1985; Fuzzy Sets, *New Falcon Publications*, Temple Arizona, USA 2000, 8-9; *Logica postmodernului*, Paralela 45, București 2004; Thierry MAGNIN, *The Concept of Levels of Reality in Physics and in Theology of the Covenant, Transdisciplinarity Approaches of the Dialogue between Science, Art and Religion in the Europe of Tomorrow, 9-11 September 2007 Sibiu*, Curtea Veche, București 2007; Basarab NICOLESCU, John VAN BREDA, *Transdisciplinary Hermeneutics*, idem.

anii de întârziere a Paștilor ebraice? Actul de asumare a întârzierii Paștilor ebraice până la venirea timpului de îndreptare a calendarului ebraic, cu păstrarea libertății de calcul pentru datele sărbătorilor creștine și ebraice, ar fi un semn de înțelegere pentru frații noștri mai mari – evreii.

Bisericile vor accepta oare o dată a Paștilor stabilită primăvara potrivit spațiului geografic, pe întregul Pământ, astfel ca în sfințenia și lumina sărbătorii Învierii să fie văzută de asemenea și frumusețea și bucuria reînvierii naturii?

Răspunsul pozitiv la aceste întrebări întărește unitatea creștină. Și astfel se va vorbi de o singură dată pascală pe același teritoriu pe care a venit primăvara, pentru toți creștinii, de toate confesiunile.

Pentru unificarea celebrărilor pascale, o soluție simplă, exactă și elegantă este calculul datelor pascale în modul astronomic, după definiția Sinodului I ecumenic de la Niceea, fără tabele și algoritmi, dar cu amânarea cu o lună a Paștilor atunci când datele lor sunt timpurii, dinainte stabilite.

Calendarul iulian va avea un loc meritoriu în Istoria Științei datorită simplității sale, o amintire pioasă în Istoria Religiei datorită perspectivelor ce s-au deschis prin îndelungata sa folosință. Se poate spune despre calendarul iulian că subzistă în numele sistemului de timp Jour Julien.

În această lucrare, ca în orice cercetare, sunt puse în lumină realități mai puțin cunoscute și avansate ipoteze care la prima vedere par șocante. Autorul încurajează cititorul în a continua el însuși cercetările, astfel ca ideile expuse în acest studiu să fie înțelese, verificate și poate aplicate până ce nu vor trece chiar 1400 de ani, așa cum au trecut de la sistemul geocentric al lui Claudius Ptolomaeus (87–165) până la sistemul heliocentric al lui Nicolaus Copernicus (1473–1543), atunci când toată lumea a înțeles că Pământul se învârtește în jurul Soarelui. Știau acest lucru Sumerienii acum 4000 de ani, Aristarcus din Samos (310–230) care calculase distanțele Pământ–Lună și Pământ–Soare, Archimede (287–212), Seleucus din Seleucia (190–150), Plutarch și alții. Galileo Galilei (1564–1642) remarca: au trecut atâtea secole ca să înțelegem...Azi, oare înțelegem mai bine acel și...și logic calcedonian: și știință și credință ?

Rezolvările date în acest studiu devin dorințe care se adresează creștinilor reuniți într-un Sinod ecumenic ținut de întreaga Biserică a Domnului nostru Isus Cristos, una, sfântă, universală și apostolică și care singură le poate valida sau nu și împlini în lumina Duhului Său Sfânt.

Epilog

În recomandările Consiliului Mondial al Bisericilor se scrie: Împreună creștinii trebuie să dea mărturie pentru Învierea lui Cristos și să proclame bucuria lor pentru victoria Lui asupra păcatului, a suferinței și a morții. Unitatea pe care o vor reflecta în calitate de creștini va fi pentru mulți un semn de speranță și de mărturie către lume. Această sărbătorire a Sfințelor Paști la aceeași dată nu ar trebui să fie excepția, ci regula ⁵.

Criteriul spațiului geografic comun pledează în favoarea unității creștine. Un exemplu: la 16 aprilie 1995 în Roma și împrejurimile sale, Biserici de rit oriental au sărbătorit Paștile cu Bisericile de rit occidental, la data gregoriană, dând curs rugăminții de unitate a pontifului roman Sf. Papă Ioan Paul al II-lea. Alt exemplu: în Țara Sfântă începând cu anul 2014, an cu dată pascală comună tuturor creștinilor, catolicii adoptă data ortodocșilor pentru Paști⁶. Existența în decursul timpului a datelor pascale diferite, a îmbogățit moștenirea spirituală a Bisericii; a le elimina total ar diminua-o cu ceva ce este tocmai posibilitatea de înțelegere și de definire viitoare a timpului universal al Paștilor. Sfânta lumină care coboară asupra oamenilor la Mormântul Domnului la Ierusalim în timpul Paștilor ortodoxe, atunci când sunt reuniți creștinii de toate confesiunile și chiar credincioși ai altor religii, este o confirmare a dorinței de unitate umană.

Din cele ce au fost prezentate până acum se poate vedea că adevărata comoară a cunoașterii nu este monopolul nimănui, nici din punctul de vedere științific, nici din cel religios, ci părțile ei se pot vedea pretutindeni

⁵ WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Rapport*,. cit.

⁶ www.catholica.ro/2013/02/09/

și la toți, caracterizându-i⁷. Polifonia eforturilor umane pentru cunoaștere revelează adevărata cunoaștere ca dar al Duhului Sfânt, dar al Duhului Adevărului. Ea se primește în misterul credinței și în căutările rațiunii, menținând tot timpul armonia între ele. Credința și rațiunea sunt ca două aripi care permit sufletului omenesc să se ridice către contemplarea adevărului, scria în preambulul enciclicei *Fides et Ratio* Ioan Paul II (1920-2005) și concluziona în *Cazul Galilei*: știința și credința sunt amândouă daruri ale lui Dumnezeu⁸.

Pentru creștini, Adevărul este o persoană, Isus Cristos Mântuitorul: *Eu sunt Calea, Adevărul și Viața*, (In 14, 6)⁹. Astăzi, apostolul Paul ne amintește de căutarea Domnului cu stăruință, fiindcă purtăm chipul Lui - imaginea adevărului, la fel cum îndemna și odinioară în Areopagul din Atena, citând despre El din scrierile poezilor și filozofilor Eladei: *deși nu este departe de fiecare dintre noi. Căci în El trăim și ne mișcăm și suntem, precum au zis și unii dintre poezii voștri: căci al Lui neam și suntem*¹⁰ (*Fap* 17, 27-28). Și, *El este pacea noastră*, (*Ef* 2, 14). Bucuria pascală deplină se arată atunci când toți ajung în lumina Adevărului și a Bunătății.

⁷ Adevărata cunoaștere poartă în sine puterea iubirii, Sf. Maxim Mărturisitorul, apud Nicolae MOLDOVEANU, *Dicționar de înțelepciune patristică*, Casa Școalelor, București 1997, 172. *Love talks with better knowledge, and knowledge with dearer love*, William Shakespeare (1564-1616), *Measure for Measure* III, ii. Trad. în teatru: „În iubire se întrevide cunoașterea adevărată și cunoașterea adevărată înseamnă prețioasa iubire”, cf. *După Faptă și Răsplată*, *Opere* IX, traducerea N. Argintescu-Amza, Editura pentru Literatură Universală București 1961, 96

⁸ JEAN-PAUL II, *Lettre encyclique La Foi et la Raison*, Editions du Cerf, Centurion, Paris 1998; Ioan Paul II, *Planul lui Dumnezeu*, Editura Enciclopedică 1999, 14

⁹ Strălucind în Egipt Tu, Lumina adevărului, gonit-ai întunericul minciunii, Acatistul Bunei-Vestiri, icos 6.

¹⁰ *Phaenomena* 1,5, Aratus din Soli, Cilicia (315-240) poet de prestigiu al antichității, prezenta cosmogonia stoică în versuri; filozofii stoici se exprimau în același mod, Cleantes din Assos (330-232), apud *La Bible de Jérusalem*, note f, 1598, *op. cit.* Divinitatea interpătrunde lumea la fel ca mierea fagurii, Zenon din Citium (334-262), apud Nicolae BALCA, *Istoria Filosofiei Antice*, EIBMBOR, București 1982, 247.

Notă. Citatele biblice, când nu se specifică altfel, sunt din Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1982.

RECENZII